

НАПРЯМ 4. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-10>

Безносюк О. Р.,

студент-магістрант

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ГОЛОД 1946–1947 В УКРАЇНІ ЯК ПРОЯВ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР

Голод 1946–1947 років в Україні є важливою сторінкою в історії, яка свідчить про продовження колоніальної політики СРСР щодо українського народу. Ці трагічні події не лише стали наслідком природних катастроф та економічних труднощів, але й відображали свідомі дії радянської влади, що керувалася Москвою. У цій ситуації Україна, яка була одним із головних аграрних регіонів Союзу, зазнала жорсткого вилучення ресурсів на користь імперських амбіцій, попри голод і страждання місцевого населення. Розглядаючи цей голод, варто звернути увагу на те, як економічні, політичні та соціальні механізми пригніблення сприяли поглибленню залежності України та її систематичній експлуатації. Голод 1946–1947 років є не лише трагедією, але й прикладом того, як радянська колоніальна політика сприяла зміцненню контролю над Україною.

Перш за все варто визначитися що собою являє колоніальна політика СРСР. Чудове визначення було подано у законі України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Згідно з ним колоніальна політика СРСР – це система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу [1]. Це саме те, що вчинило радянське керівництво спровокувавши голод 1946–1947 років.

Після завершення Другої світової війни Україна зіткнулася з колосальними економічними труднощами, пов'язаними з руйнівними наслідками війни. Відновлення економіки було одним з пріоритетних завдань радянського уряду, але процес супроводжувався репресіями

та відвертими грабунками, які вплинули на ситуацію з продовольством у цілій республіці.

Реконструкція України була визначена у «Законі про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства Української РСР на 1946–1950 роки», прийнятому в серпні 1946 року на VIII сесії Верховної Ради УРСР. Четвертий п'ятирічний план не передбачав повного відновлення передвоєнної ролі України в економіці СРСР. Згідно з планом, українська економіка отримувала лише 15% всесоюзних капіталовкладень, хоча УРСР зазнала 42% усіх матеріальних втрат СРСР під час війни. Основною метою першого післявоєнного п'ятирічного плану було відновлення довоєнного рівня промисловості та сільського господарства, а також підвищення продуктивності праці на 36%. При тому кількість коштів виділених саме на сільське господарство було меншим, ніж за всі три попередні п'ятирічки сумарно, що, безумовно, мало вплив на кількість отриманого продовольства [2, с. 28].

Селянство стало основним рушієм економічної реконструкції. Відсутність централізованого державного забезпечення та важка майже безоплатна праця в колгоспі доповнювалися численними високими податками, такими як страхування, «податок на хату», на фруктові дерева, «холостяцький» тощо, які потрібно було сплачувати як грошима, так і продукцією [3, с. 134].

Незважаючи на загрозливу продовольчу ситуацію, радянська влада продовжувала примусове вилучення зерна, спрямовуючи його на експорт і для підтримки інших регіонів СРСР. Це відбувалося на фоні масового голоду, від якого страждало українське населення. Москва свідомо використовувала українські ресурси на користь відбудови інших регіонів Союзу та підтримки нових соціалістичних режимів у Східній Європі, ігноруючи гуманітарну катастрофу в Україні. У 1946 році кількість вивезеного за межі республіки хліба становила 1,7 млн тонн, а у 1947 році ця цифра знизилась до 0,8 млн тонн через неврожай і відсутність попиту на зовнішніх ринках. СРСР не забував про лояльні кола зароджуваного соціалістичного табору. У 1946–1948 роках тільки до Польщі було завезено 1,4 млн тонн зерна [4, с. 15].

Політика радянського уряду в цей період була частиною більш широкої стратегії підпорядкування і контролю над українським населенням. Використовуючи голод як інструмент, влада знову продемонструвала свою готовність придушувати будь-які можливі рухи, що могли сприяти посиленню національної свідомості або прагнення до незалежності. Подібно до Голодомору 1932–1933 років, голод 1946–1947 років був частиною політичного тиску на Україну, що дозволяв тримати населення в підкоренні та залежності від центральної влади. Це відповідало радянським імперським амбіціям і дозволяло

Москві зберігати контроль над стратегічно важливими територіями та їхніми ресурсами.

Радянська влада демонструвала абсолютне ігнорування потреб українців. Незважаючи на численні повідомлення про голод і смертність, центральний уряд не вживав належних заходів для надання допомоги постраждалим регіонам. «Зараз колгоспи почали збирати хліб, і одразу ж після збирання та молотби хліб вантажать у вагони і вивозять невідомо куди, а тим, хто його збирає, не залишається нічого. Якщо зможеш вкрасти і не попадешся – це твоє, але якщо спіймають – 5 років», – таке висловлювання колгоспника Удовенка з Н. Кайданів наводив у доповідній записці від 15 липня 1947 року начальник управління МДБ по Дніпропетровській області Сурков на ім'я Кагановича [5]. Будь-які спроби звернути увагу на проблему голоду жорстко придушувалися, а інформація про масштаби трагедії була прихована від громадськості. Це ще раз показує пріоритети влади: для Москви головним було збереження і зміцнення політичної влади, навіть ціною людських життів. Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи була вказана цифра у 0.9 млн осіб, саме такими були демографічні втрати України в наслідок цього штучно створеного голоду [6].

Ця штучно створена гуманітарна катастрофа відображає класичні риси колоніальних відносин між центром і периферією. Москва використовувала економічні ресурси України для власних потреб, фактично прирікаючи місцеве населення на страждання та смерть. Україна в цій ситуації постає як експлуатована колонія, де місцеві інтереси не мали значення в контексті глобальних стратегій радянської держави. Хоча Україна формально була частиною СРСР, її ресурсами розпоряджалася Москва, і це підпорядкування відображало класичну колоніальну модель.

Голод мав катастрофічні наслідки для українського суспільства. Мільйони людей померли від голоду, виснаження та хвороб. Тисячі українських родин були зруйновані, а соціальна інфраструктура, яка ледве почала відновлюватися після війни, опинилася на межі колапсу. Більш того, голод став ще однією травмою, яка закріпила глибокі почуття недовіри до радянської влади і посилила національні настрої серед населення.

Голод 1946–1947 років є яскравим прикладом колоніальної політики, яку Радянський Союз, керований Москвою, застосовував щодо України. Ця трагедія підкреслює глибоку нерівність у відносинах між центром і периферією, де інтереси українського народу постійно приносилися в жертву на користь політичних і економічних амбіцій радянського керівництва. Голод став інструментом не лише економічної експлуатації, але й політичного підкорення, що дозволило

зміцнити контроль Москви над Україною та зберегти її колоніальний статус у складі Радянського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: закон України від 21.03.2023 № 3005-ІХ.

2. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-ті рр.). К., 1999. С. 28.

3. Коляструк О. А. Повсякденне життя українського суспільства у перші повоєнні роки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія «Історія»*. Вип. 20. 2012. С. 131–136.

4. Голод 1946–1947 років в Україні – причини і наслідки : міжнародна наукова конференція (матеріали). Київ, 1997 р. 206 с.

5. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.6. Спр.4961. Арк. 13.

6. Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. До Дня пам'яті жертв голодоморів. 2020.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-11>

Vatsyk Yu. R.,

Postgraduate Student

*Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

RECONSTRUCTING CRIMEA: MEMORY POLITICS, CULTURAL IDENTITY, AND THE CHALLENGE OF MEMORIALIZATION

It has been 10 years since the unlawful annexation of the Crimean Peninsula by the Russian Federation. Normally, people rely on the government for decision-making regarding national memory and related procedures. However, as Alla Shapovalova points out, Ukraine can implement its memory policy only in collaboration with non-governmental human rights organizations [3, p. 216]. She believes that civil society human rights organizations play a key role, comparable to that of the Ukrainian government, in matters related to human rights protection, de-occupation, and the eventual reintegration of temporarily occupied Crimea. These organizations engage in international advocacy, document war crimes and